

5. Рабош Г. Запозичення з різних мов у французькій мові. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2011. Випуск 28. С. 294–300.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-26>

ВІДОБРАЖЕННЯ ФРЕЙМУ «ПОБУТ» У ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ С. ЦВЕЙГА)

Козак С. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Протягом останніх років зростає кількість досліджень, в основі яких лежить когнітивний підхід до вивчення мовних явищ. Одним із базових методів дослідження механізмів взаємодії вербальних та когнітивних структур є фреймовий аналіз.

Питанням фреймів присвячено праці чимало дослідників, зокрема, М. Мінського [3], Ч. Філлмора [1], Д. Метцінга [2] та інших. Однак чимало питань, пов'язаних із дослідженням цього феномену, насамперед у художньому дискурсі, залишаються відкритими.

Матеріалом цього дослідження слугували твори австрійського письменника Стефана Цвейга. Вибір фактологічного матеріалу зумовлений тим, що детальний опис побуту персонажів твору створюють підґрунтя для різнобічного дослідження актуалізації фрейму «Побут» у художньому дискурсі.

Побут, чи повсякдення, – складне, багатопланове явище. На нашу думку, в побуті можна вирізнити кілька важливих сфер (зі значною мірою умовності меж між ними): трудову (Arbeit-Sphäre): праця, навчання; дозвільну (Freizeit-Sphäre): читання, театр, цирк, кіно, музеї, концерти, виставки, спорт, ігри, розваги, свята, урочистості, мандрівки; забезпечувальну (Versorgung-Sphäre): харчування, лікування, торгівля, транспорт, одяг; приватну (Privatsphäre): сім'я, родина, кохання, шлюб, діти, дім; комунікативно-громадську (Kommunikation-Sphäre): товариство, дружба, об'єднання.

У процесі аналізу творів австрійського письменника С. Цвейга «Der Amokläufer», «Brennendes Geheimnis», «Verwirrung der Gefühle» нами були виділені термінальні елементи, за допомогою яких відбувається

актуалізація фрейму «Побут»: *alltägliches Leben, alltägliche Tätigkeit, Alltagskleid, Alltagsessen, Alltagsleben, Alltagsorgen, Alltagsgeschäfte, Alltagsinteressen, Alltagsdinge, schlechte Gewohnheit, gewohnheitsmäßig, auf gewohnte Weise, aus Gewohnheit, zur Gewohnheit werden, die Macht der Gewohnheit, ein Sklave der Gewohnheit, Gewohnheitstier, die Gewohnheit wird zur zweiten Natur, Alltagstrott, Alltagsgeschichte.*

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що фрейм «Побут» може актуалізуватися через фреймові структури, які описують, зокрема, внутрішній стан героїв. Так, у новелі «*Brennendes Geheimnis*» повсякденне життя підклітка Едгара, який несподівано для себе відкрив завісу непривабливого, позбавленого моральності життя дорослих – його батьків і знайомих – сповнене глибоких переживань. Хлопець, перебуваючи з матір'ю на курорті, стає свідком її роману із залицяльником, постійно шукаючим романтичних пригод бароном: *Bisher hatte er, einsam erzogen und oft kränklich, wenig Freunde gehabt. Für all sein Zärtlichkeitsbedürfnis war niemand dagewesen als die Eltern, die sich wenig um ihn kümmerten, und die Dienstboten* [4].

Експлікаторами актуалізації фрейму «Побут» у наведеній фреймовій структурі є термінальні елементи *einsam erzogen* (виховувався один), *oft kränklich* (часто хворів), *wenig Freunde gehabt* (мав мало друзів), *wenig um ihn kümmerten* (про нього мало піклувалися), *Zärtlichkeitsbedürfnis* (потреба в ніжності), *niemand dagewesen* (нікого поруч), що описують відчуття внутрішньої ізольованості дитини, яке стає центральним фактором, що формує побут цього персонажа. Як бачимо, повсякденне життя героя твору зводиться, здебільшого, до його рефлексії та страху самотності, що виражається проявом ненависті по відношенню до дорослих за їхні таємні дії: *Auch er hatte jetzt sein Geheimnis. Es hieß Haß, grenzenloser Haß gegen beide* [4].

У романі «*Verwirrung der Gefühle*» також наявні термінальні елементи фрейму «Побут», які здебільшого описують побут студента, переважну частину якого складає сліпе служіння професору як своєму наставнику. Підтвердженням цьому є, зокрема, така фреймова структура: *Dieser aufgetane, durchaus expansiv verlangte Mann hatte keinerlei Freund, seine Schüler allein waren ihm Umgang und Trost* [6]. Актуалізаторами фрейму «Побут» у творі слугують термінальні елементи *sein vollkommenes Alleinsein* (його цілковита самотність); *hatte keinerlei Freund* (не мав жодного друга); *band keine Beziehung* (ні з ким не зав'язував відносин); *Gesellschaften besuchte niemals* (ніколи не відвідував жодних товариств); *grub stumm in sich ein* (був повністю занурений у собі); *sprach ganz selten* (дуже рідко коли розмовляв), які представляють побут, надаючи при цьому емотивних відтінків зображуваному подіям у житті героїв.

Новела «Der Amokläufer» також містить термінальні елементи, за допомогою яких відбувається актуалізація фрейму «Побут». Розлучення з батьківщиною, відірваність від рідних місць, ностальгія можуть стати причиною стану самотності, що в підсумку визначає побут зображуваних героїв. Це добре видно з наступної фреймової структури: *Man weiß, drüben ist man vergessen, fremd, eine Muschel in diesem Meer, auf die jeder tritt. So bleibt man und versumpft und verkommt in diesen heißen, nassen Wäldern* [5]. Неозначено-особовий займенник *man*, що демонструє деперсоналізацію героя на чужині, а також термінальні елементи, виражені лексичними одиницями опису негативного сприйняття власного життя в нових обставинах – *vergesen* (покинутий), *fremd* (самотній), *eine Muschel in diesem Meer, auf die jeder tritt* (мушля в морі, на яку будь-хто може наступити), *versumpft und verkommt* (грузне й гине) – яскраво описують побут людини, яка потрапила в чуже середовище і страждає від відчуття нереалізованої мрії, що обертається нудною рутинною.

Отже, на основі проведеного аналізу було встановлено, що актуалізація фрейму «Побут» у художньому дискурсі відбувається завдяки наявності в творах фреймових структур із термінальними елементами, які описують повсякденне життя героїв крізь призму їхнього суб'єктивного сприйняття довколишнього світу та власного існування.

Література:

1. Fillmore Ch., Zambolli. Ed. A. Scenes-and-frames Semantics. Linguistic Structure Processing. Amsterdam, 1977b. P. 55 – 82.
2. Metzger D. Frame Representations and Lexical Semantics. *Words, Worlds, and Contexts*. Berlin, 1981. P. 320–342.
3. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. *Mind Design*. Cambridge, 1981. P. 95–128.
4. Zweig S. Brennendes Geheimnis. URL: <https://www.gutenberg.org/files/24173/24173-h/24173-h.htm>
5. Zweig S. Der Amokläufer. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/zweig/amok/chap001.html>
6. Zweig S. Verwirrung der Gefühle. URL: <https://web.archive.org/web/20160718193034/https://gutenberg.spiegel.de/buch/neun-novellen-und-erzahlungen-8338/3>